

բար կը վայլեն, կը վաճառուի մէկ ֆրանք և վաթսուն հարիւրչեայ առ հարիւրալիդր:

Իսկ աշխատողաց կանայք գրեթէ բան մը չեն վաստըկիր, այլ հանգիստ կեանք մը կ'անցընեն զբաղելով միայն իրենց տնական գործուղութեանց, այսինքն է կերակուր պատրաստել, տան մաքրութեան հոգ տանիլ և տղոց վրայ իրենց մայրական պարտքը կատարել. և մինչ բոլոր Գաղղիա կը գանգատի թէ երկիրն երթալով կը նուազի յիւր բնակչաց, ասոնք զարմանալի բեղմնաւորութիւն մ'ունին և շատ ընտանիք կան մէջերնին որ 10 էն աւելի տղայ ունին: Դիտվ բանիւ հանաց աշխատաւորն այնչափ թշուառ չէ ինչպէս որ կը կարծուի ընդհանրապէս. բնդհակառակն ուրախ զուարթ կեանք մը կ'անցընէ, և այնչափ աւելի որչափ որ բուռն աշխատած է հանաց մէջ, ղունին նաեւ ամենայն զբաղանաց միջոցներ՝ ուր կրնան իրենց մարմնոյ կորովութիւնը և աշխուժութիւնը հանգիսացընել, և ես մարդիլ և կրթուիլ անոնց մէջ. ինչպէս են գնդակախաղ, նետաձգութիւն, և այլն: Սակայն ասոնցմէ աւելի կը յաճախեն գինեւրուաց և զուարճութեան տեղերը, որք այնպէս բազմաթիւ են որ գրեթէ 2 տան՝ մէկ գինետուն կը վիճակի, և ուր առանց խնայութեան կը մսխեն իրենց օրական աշխատութեան վարձը: Ամենին խնայութեան գաղափար չունին և ըստ աւետարանական պատուէրի չեն մտածեր երկրորդ օրուան ապրուստը. այնպէս որ հարցընելով մի անգամ ծերու մը որ շատ ժամանակ հանաց մէջ աշխատած էր, թէ ինչո՞ւ համար խնայութիւն չէր ըրած և քիչ մը դրամ չէր հաւաքած, պատասխան տուաւ թէ « Որչափ որ կը վաստըկէի այնչափ աւելի կը մսխէի »: (C'est q'tint plus que j'gagnos, tint plus que j'dépinsos).

ԳԱՂՂԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

1891 Դեկտ. 10ին շարաթ օրը երեկոյեան ժամը վեցին, տէրութեան ելեմտից պաշտօնարին օրինօք վաւերացեալ փոխառութեան մասնակցողք, տէրութեան Գանձատան մէջ թափեր էին 2340 միլիոն ֆրանք:

Այս ահագին գումարը՝ որոյ կշիռն է իբրեւ յսաննոց ոսկի 755,000 հազարաւերամ, և 11,700,000 հազարաւերամ արծաթէ ստակ, միայն զեռ առաջին մասն էր այն ահագին զրամագլխոյն: Տէրութիւնը բովանդակ փոխառութեան համար կը պահանջեր 869 միլիոն իբրեւ առաջին հատուցումն (versement). փոխառութիւնն ստորագրողք ընդհակառակն՝ տէրութեան տուին 14 միլիառ ու կէս (14 հազար հինգ հարիւր միլիոն) յորոց 2,340 միլիոն իբրեւ առաջին վճարումն: Ամէն լրագիրք, նոյն իսկ ներկայ կառավարութեան ընդգրկմաւ.

խօսք, ողջունեցին և դրուատեցին ըստ պատշաճի այս մեծահռչակ դրամական յաջողութիւնը:

Նոյն իսկ օտար թերթք իրենց զարմանքն և տալուծիւնն բացատրեցին այլ և այլ կերպով: Բարեկամ տէրութիւնք և ազգք ալ չափ չգրին իրենց գովեստից և դրուատեաց. իսկ անտարբերք կամ թըշնամիք, ստիպուեցան խոստովանել որ անկարելի էր չխոնարհիլ այս զարմանալի արտայայտութեան առջև, ի պատիւ չաղղիոյ դրամական զարմանալի վարկին:

Եւ յիրաւի, Եւրոպայի մէջ չկայ ուրիշ երկիր կամ ազգ մը՝ որ կարենայ քանի մը ժամու մէջ այսչափ ահագին գումար մը գտնել իր խնայութեան արկեղ մէջ: Ո՛րչափ ալ պաղուծեամբ կամ հանդարտութեամբ բնենիք այս մեծ գործը, համոզուած ենք և պէտք ենք միշտ կրկնել որ միայն Գաղղիա կարող է իւր տրամագրութեան տակ ունենալ այսպիսի շացուցիչ դէպ մը միլիոններու: Երբ Ռուսիա, Գերմանիա, Փորթուգալ, Սպանիա, Իտալիա, փոխառութիւն մը կընքեն՝ ստիպուած են նոյն փոխառութիւնը միանգամայն Եւրոպայի բազմաթիւ մեծամեծ հրապարակաց վրայ հրատարակել: Եւ դարձեալ ասոնց մէջ ալ ամենէն աւելի փոխատուն միշտ Գաղղիական հրապարակն եղած է. ամէնուն ծանօթ է դարձեալ որ դրամական ոչ մի կարևոր գործողութիւն կարելի է ի գլուխ հանել առանց գաղղիական ձեռնառութեան: Այս օգնութեանց առաջինն և ամենէն կարևոր մասը զգաց մեծն Ռուսիա, որ հինգ վեց տարի է միշտ Գաղղիոյ սակւոյն ձեռն կը կարկառէ: Իտալիա ևս խիստ լաւ կը ճանչնայ այս պէտքը, որ սակայն ամէնուն ալ շատ ծանօթ պատճառաց համար, չի կրցաւ իր թուղթը Գաղղիոյ ձեռքը յանձնել, և միշտ նոյն խեղճ դիրքին մէջ մնաց: Իսկ Անգղիա, մեծն, հօրն և հարուստն Անգղիա, որոյ հարուստ գաղթականութեանց բնակչաց թիւն է 300 միլիոն, և որոյ վարկը միայն կրնայ բաղդատուիլ Գաղղիոյ վարկին հետ, այս Անգղիան ևս գեռ քիչ ատեն է տեսաւ որ իւր դրամական առաջինն և ամենամեծ հաստատութիւնն իսկ 75 միլիոն ֆրանք արժէից սակւոյ փոխառութիւն մը կնքեց Գաղղիոյ Դրամատան հետ:

Իսկ Գաղղիա՝ եթէ պէտք ունենայ՝ նոյն իսկ իր երկրին մէջ կը գտնէ պէտք եղած դրամը, և պէտքէն ալ աւելի և շատ աւելի. վասն զի վերջին փոխառութիւնը 17 անգամ գոցուեցաւ. իսկ 1886ին երբ տէրութիւնը կէս միլիառ կը փափաքէր, տասը միլիառէն աւելի գտաւ:

Ընթերցողք չկարծեն թէ ստորագրողաց զխաւոր պատճառն է՝ տէրութեան գանձատան շնորհած չահաւոր պայմանք կամ արդիւնք. ոչ, Գաղղիոյ ազգային վարկը այնքան մեծ և հաստատուն է՝ որ ոչինչ չահով մ'իսկ կը գոհանան փոխատուք. յիրաւի միայն Անգղիա է որ Գաղղիայէն աւելի քիչ չահ կու տայ: